Dachi De Graff
https://orcid.org/0000-0001-5838-9440
Student, St Dimitri Kipiani College

Recalling the Red Baron

(Abstract)

KEYWORDS: Manfred Richthofen, Red Baron, Pilot, Ace, Aerial Combat, Squadron, World War I, Propaganda, Germany

Manfred von Richthofen occupies a singular place in the cultural memory of the First World War: an emblematic figure whose life and death came to encapsulate an era of aerial combat, aristocratic duty and martial charisma. Born into the Silesian landed gentry in 1892, he rose in less than three years from a novice officer to the highest-scoring German fighter ace, acquiring in the process a stardom that reached far beyond military circles. His red-painted Fokker triplane, his habit of understatement, and the extraordinary tally of his victories transmuted a professional aviator into a mythic persona – the "Red Baron" – whose story has been retold in histories, memoirs and popular imagination. Yet beneath the legend lies a complex human career: a sequence of upbringing, training, adaptation and introspection that helps explain both the man's prowess and the broader phenomenon of aerial chivalry in the war.

Richthofen's early life followed the trajectory of a Prussian aristocratic family that prized military service and disciplined education. He was privately tutored until the age of nine, spent a year at school in Schweidnitz, and – at his father's insistence – entered the Cadet Corps at Wahlstatt at eleven. He later wrote that

BRAMS 2021 Nov
Volume 2, Issue 5
ISSN 2667-9299 (print)
ISSN 2960-9348 (online)

a cadet's life had not been his original ambition; nonetheless, family expectations decisively shaped his career. Having completed his examinations in the spring of 1911, he enlisted in the army and joined the 1st Regiment of Uhlans, garrisoned in Silesia. For the young Manfred, the regiment provided both social identity and the satisfactions of early officership: the epaulettes he received in the autumn of 1912 delighted the twenty-year-old, who took particular pride in being addressed as "Leutnant."

The outbreak of the Great War on 28 July 1914 – an event precipitated by Austria-Hungary's declaration of war on Serbia in the wake of Archduke Franz Ferdinand's assassination – transformed private lives into instruments of national mobilisation. Manfred von Richthofen's wartime career opened with conventional cavalry service, and the early months subjected him to the tedium and dangers of trench logistics. He described his initial duties – the interminable digging, short-range dispatch work and the drudgery of telephone details – as monotonous and unsatisfying. Restless for a more direct engagement with combat, he petitioned for a transfer; by the end of May 1915, he had secured a place in the Flying Service. The shift from horse to machine inaugurated a new phase in which technical skill, rapid decision-making and an appetite for risk became decisive.

Richthofen's first encounters with the air war were formative. He initially served as an observer, a role that permitted quicker deployment to the front and immediate exposure to the experience of flight. Even during those tentative months, he was struck by the novel perspective the sky afforded: the view of the world from altitude impressed him and shaped his understanding of reconnaissance and manoeuvre. Under the tutelage of more experienced pilots – most notably Oberleutnant Georg Zeumer – he learned the rudiments of flying and reconnaissance. On 25 December 1915, he passed his third examination and finally qualified as a pilot. That qualification was no mere professional

BRAMS 2021 Nov
Volume 2, Issue 5
ISSN 2667-9299 (print)
ISSN 2960-9348 (online)

milestone; it marked the transition from passive observer to active operator of aerial violence and reconnaissance.

From early 1916 onwards, Richthofen's career accelerated. He was posted to units in which the study of aerial tactics assumed practical urgency. His first confirmed victory – a Nieuport driven down and crashed across the line – occurred on 26 April 1916 and signalled the awakening of a remarkable combat aptitude. Reports of the engagement, then published in official communiqués, initially omitted his name; yet the episode initiated the sequence of successes that would distinguish him. He rose through the ranks of fighter pilots on the basis of skill, judgement and an aptitude for the aggressive yet disciplined piloting that contemporary doctrine prized.

The arrival of Oswald Boelcke as a leading figure in German aerial tactics provided an important influence. Boelcke, already celebrated and a recipient of the Pour le Mérite, had codified practical rules of engagement that combined formation discipline with opportunities for individual initiative. In August 1916, Boelcke personally selected pilots for his squadron; Richthofen – though initially reluctant to press his own candidacy – was offered a place and embraced the opportunity. Under Boelcke's influence, he absorbed a system of cooperative tactics that enhanced survivability and lethality in an increasingly lethal air environment. The association with Boelcke and other skilled pilots helped Richthofen sharpen his approach to combat and to leadership.

By September 1916, Richthofen was achieving measurable success. A notable engagement on 17 September resulted in an experienced British pilot being forced down in German lines; that encounter was recorded as Richthofen's first officially registered air victory and prefaced a rapid accumulation of further triumphs. As his tally increased, he received distinction, culminating in appointment as commander of Jasta 11 and, shortly thereafter, the

BRAMS 2021 Nov
Volume 2, Issue 5
ISSN 2667-9299 (print)
ISSN 2960-9348 (online)

award of the Pour le Mérite – the Blue Max – at the age of twenty-four. His capacity to combine personal skill with command competence made him a figure of both operational and symbolic importance.

Richthofen's decision to paint his aircraft bright red was at once practical and performative. The vivid hue made his plane recognisable at a distance and became the visual signature of his persona; contemporaries on both sides of the conflict devised names for him that reflected that striking emblem – the "Red Knight" in British accounts, "Der Rote Kampfflieger" in German reportage, and the colloquial "Red Baron" that has endured. Under his command, Jasta 11 set a precedent for individuality within an organisation: other pilots personalised their machines in lively colours, and under Richthofen's leadership, the squadron acquired a reputation for aggressiveness and esprit de corps. In June 1917, he consolidated this example further by assembling Jagdgeschwader 1 (JG 1), popularly known as "The Flying Circus." The unit's nickname derived from its painted aircraft, its frequent rail movements between sectors and the tented accommodation the contingent commonly used – elements that together suggested both the mobility and theatricality of modern air warfare.

Richthofen's record during the spring of 1917 – particularly during the Battle of Arras – was prodigious. In April alone, he claimed twenty-two British aircraft, including an astonishing four in a single day, driving his count to fifty-two by the conclusion of that phase of operations. Operational success reinforced his growing fame and established a model of concentrated aerial leadership. Yet the human cost of that success became painfully evident as the war continued: comrades and friends died in quick succession, and few of his contemporaries reached advanced age. By early 1918, the attrition of war had narrowed the circle of

BRAMS 2021 Nov
Volume 2, Issue 5
ISSN 2667-9299 (print)
ISSN 2960-9348 (online)

surviving aces; Manfred von Richthofen remained the most prominent.

The circumstances of his death on 21 April 1918 have inspired sustained debate among historians. On that spring morning, Richthofen pursued Lieutenant Wilfrid "Wop" May of No. 209 Squadron RAF over the Somme valley. In the mêlée, Captain Arthur Roy Brown intervened in an attempt to assist May, and ground fire from Australian and British positions peppered the air. Shortly after midday, Richthofen was struck by a bullet and, mortally wounded, managed to land his Fokker triplane in territory held by Australian forces. He lived for a few minutes after touching down; Sergeant Edward Smout reported that Richthofen spoke a few words, of which the word "Kaputt" was discernible. The precise source of the fatal shot – whether from anti-aircraft fire, ground-based machine-guns, or the rifle of an Australian infantryman such as Sergeant Cedric Popkin – remains contested. Nevertheless, the image of the Red Baron landing and dying amid hostile soldiers contributed a tragic coda to a career that had been at once spectacular and emblematic.

Beyond the operational narrative, Richthofen's published reflections and private writings reveal a thoughtful temperament. His autobiography, and in particular the essay "Reflections in a Dugout," has continued to attract readers well after the war's end. He wrote with a combination of self-effacement and reflective candour, emphasising the skill and courage of comrades more readily than aggrandising his own deeds. That humility – a deliberate modesty – forms part of his public persona: he undersold his abilities, acknowledged his errors and thereby cultivated an image of the professional soldier rather than the nationalist demagogue. This comportment lent his memoirs a distinctive tone and ensured their lasting popularity.

The larger significance of Richthofen's career lies in what it reveals about the character of modern war and the role of

ISSN 2667-9299 (print)
ISSN 2960-9348 (online)

individual talent within it. He was a product of social class and martial culture, yet his achievements cannot be reduced to mere artefacts of upbringing; they embodied practical mastery of machines, tactics and the demands of aerial combat. In the First World War, the fighter ace combined technical mastery with a chivalric aesthetic: pilots were celebrated for personal daring, command of their machines and adherence to an informal code of conduct that retained echoes of aristocratic honour, however strained by the brutality of conflict. In that sense, Richthofen personified both continuity with premodern martial ideals and an adaptation to the technological modernity of industrialised warfare.

Reflecting on what might have been had history taken a different course is a natural but speculative exercise. The talents and energies of those who served in 1914-18 were diverted into destruction on an enormous scale; the war consumed generations of potential across Europe. Talented youths who might have contributed to literature, science or civic life found themselves instead engaged in combat, where, as anecdotes attest, social boundaries momentarily dissolved – the fraternisation of officers and adversaries in leisure pursuits such as hunting or sport sometimes coexisted with their formal responsibilities as opponents. The tragedy is double: not only were men killed, but the intellectual and creative futures that their lives might have produced were curtailed.

The longer sweep of the 20th century, with its far more devastating Second World War and numerous subsequent conflicts, demonstrates how technological innovation has both multiplied the means of killing and expanded the scale of violence. Richthofen's era inaugurated the notion of aerial supremacy; the century that followed extended and transformed the character of conflict – introducing strategic bombing, mechanised manoeuvre, nuclear arsenals and, in our own era,

ISSN 2667-9299 (print)
ISSN 2960-9348 (online)

remote and automated systems such as drones. In this altered ambience, questions of moral agency, responsibility and the deployment of talent take new forms: how should exceptional capacity be channelled within societies that are also grappling with the destructive affordances of modern science and industry?

Recalling Manfred von Richthofen, therefore, prompts a double enquiry. On the one hand, he invites us to consider the technical and personal virtues that made him singular: discipline, a capacity for rapid learning, tactical acuity and a modest demeanour that eschewed bombast. On the other hand, his life raises normative questions about the social purposes to which such gifts are put. If certain individuals – by accident of birth, temperament or training – become instruments of war, who decides their fate and who bears responsibility for the manner in which their skills are deployed? The counterfactual – had there been no cataclysmic war to direct youthful brilliance towards destruction – remains hypothetical; yet it illuminates the moral stakes of national policy and the contingencies of history.

Ultimately, the Red Baron's enduring fascination rests on this intermixture of personal excellence, wartime circumstance and cultural projection. He was a gifted pilot who mastered a new medium of combat, a commander who influenced squadron practice, and an autobiographical writer whose accounts display striking modesty. He died young, and his image was soon transmuted into legend: a symbol of courage and tragedy in equal measure. As the century that followed demonstrated, technical talent can be enlisted for creation as readily as for destruction; Richthofen's biography offers a reminder of the lost possibilities that war both consumes and conceals.

BRAMS 2021 Nov
Volume 2, Issue 5
ISSN 2667-9299 (print)
ISSN 2960-9348 (online)

დაჩი დე გრაფი
https://orcid.org/0000-0001-5838-9440
სტუდენტი, წმ. დიმიტრი ყიფიანის სახ. კოლეჯი

წითელი ბარონის გახსენება

საკვანძო სიტყვები: მანფრედ რიხტჰოფენი, წითელი ბარონი, პილოტი, ასი, საჰაერო ბრძოლა, ესკადრილია, პირველი მსოფლიო ომი, პროპაგანდა, გერმანია

1. პირველ მსოფლიო ომამდე

ყოველ ეპოქას თუ კონკრეტულ ბრძოლას განსაკუთრებული ადამიანი-სიმბოლო ჰყავს. მანფრედ ამბრეხტ ბარონ ფონ რიხტჰოფენს[1] (1892-1918) წილად ხვდა სახელგანთქმული გერმანელი სამხედრო მფრინავის იმიჯის დამკვიდრება პირველი მსოფლიო ომის დროს.

ჯერ კიდევ სიცოცხლეში იგი იმდენად ცნობილი გახდა, რომ 24 წლის ასაკში ავტობიოგრაფია გამოსცა. თითქოს, ყველაფერს დეტალურად აღწერს თავის წიგნში, მაგრამ აშკარად სხვათა გმირობასა თუ ოსტატობას უფრო გახაზავს, ვიდრე საკუთარს, თავის სულ მცირე შეცდომას კი ფონად უდებს. ეს „მაღალთა თავმდაბლობა“[2] ხასიათის საოცარ შტრიხად გასდევს ახალგაზრდა პრუსიელ არისტოკრატს. იგი სიცოცხლეშივე ლეგენდად იქცა 1916-1918 წლების 19-თვიან პერიოდში მოკავშირეთა 84 თვითმფრინავის განადგურებისათვის.[3] მისი ჟოლოსფერი თვითმფრინავი, „დაუნდობლად ეფექტური ფრენის მანერით“[4] რომ მართავდა ბარონი ფონ რიხტჰოფენი, მომენტალურად გადაიქცა აღფრთოვანების საგნად.

სწორუპოვარმა მფრინავმა წარუშლელი კვალი დატოვა როგორც პროფესიულ, ისე ადამიანურ ღირსებათა გამო. მას უსაზღვროდ უყვარდა სამშობლო, ოჯახი, მე-

BRAMS 2021 Nov
Volume 2, Issue 5
ISSN 2667-9299 (print)
ISSN 2960-9348 (online)

გობრები, ნადირობა და სიცოცხლე. იყო უშიშარი, მაგრამ უაზრო თავგანწირვის წინააღმდეგი. მაქსიმალისტი, რომელსაც საკუთარი თავისთვის გამოცდის მოწყობა ეხალისებოდა. უკიდურესად პრაქტიკული და რაციონალური ადამიანი იმოდენა ცხოვრებისეულ სიბრძნეს ავლენდა, რეალურ ასაკთან შედარებით ორჯერ უფროსს ჰგავდა.

მანფრედი, რომელსაც სახელი ბიძის პატივსაცემად დაარქვეს, 1892 წლის 2 მაისს დაიბადა ტრადიციულად, არასამხედრო ოჯახში, რომლის წევრებიც, უმეტესად, მემამულეთა პასტორალური ცხოვრების სტილს მისდევდნენ. როგორც მამის, ასევე დედის მხარეს, ძირითად გასართობ საშუალებად ცხენოსნობა და ნადირობა ჰქონდათ. საგვარეულო კარიერულ ტრადიციაში სიახლე მანფრედის მამამ შემოიტანა, რომელიც რიხტჰოფენთაგან პირველი გახდა პროფესიონალი სამხედრო. აქედან მოყოლებული, ოჯახის არაერთმა წევრმა იარაღით ხელში სამშობლოს სამსახური აირჩია ძირითად საქმიანობად. პირველ მსოფლიო ომში მანფრედის ექვსი ბიძაშვილი დაიღუპა კავალერიაში მსახურობის დროს.

მომავალი პილოტი ცხრა წლამდე კერძო განათლებას იღებდა, შემდეგ სკოლაში ისწავლა ერთი წელი, ხოლო 11 წლისა მამის სურვილით კადეტთა კორპუსში შევიდა. ჩემთვის აზრი არავის უკითხავსო, აღნიშნავს თავის მოგონებებში. მანფრედს ერთი და ილზე და ორი ძმა – ლოთარი და ბოლკო ჰყავდა. პირველი მსოფლიო ომის მსვლელობისას ლოთარიც მფრინავი იყო, ნაბოლარა ბოლკო კადეტთა კორპუსში სწავლობდა, ხოლო რიხტჰოფენის გვარის ქალები, მათ შორის ილზე, დაჭრილებს უვლიდნენ.

კადეტთა სასწავლებელში გამწესებულ მანფრედს მკაცრ დისციპლინასთან შეგუება უჭირდა, არც წესების დაცვით იტკიებდა თავს. სწავლას თავს არ აკლავდა, მაგ-

BRAMS 2021 Nov
Volume 2, Issue 5
ISSN 2667-9299 (print)
ISSN 2960-9348 (online)

რამ იმდენს ყოველთვის ახერხებდა, რომ გამოცდას უპრობლემოდ აბარებდა. პრაქტიკული მინიმალიზმის პრინციპის გამოყენებით, პედაგოგთა გულისწყრომა არასდროს გამოუწვევია. შესაბამისად, პრობლემას არ უქმნიდა არც საკუთარ თავს და არც ოჯახს. საგნებიდან უყვარდა სპორტი, განსაკუთრებით, ტანვარჯიში, ფეხბურთი და მსგავსი აქტივობები. ამ სფეროში ისე გამოირჩეოდა, რომ მრავალი ჯილდო და ხოტბაც დაიმსახურა მეთაურისგან. თუმცა, თავად მანფრედი მოკრძალებულად აღწერს საკუთარ მიღწევებს და გახაზავს თავისი ერთადერთი კონკურენტის, პრინცი ფრიდრიხ კარლის[5] მიერ სირბილსა და ფეხბურთში მოპოვებულ პირველობას. „საკუთარი სხეული ისე არ სრულვყავი ვარჯიშით, როგორც მან“, აღნიშნა ავტობიოგრაფიაში პრინცის შესახებ.

1911 წლის გაზაფხულზე მანფრედმა გამოსაშვები გამოცდა ჩააბარა და მაშინვე მოქმედ არმიას შეუერთდა მის საყვარელ სილეზიაში,[6] სადაც ნაცნობ-მეგობრები ბლომად ჰყავდა და სწორედ მათი რჩევით გადადგა ეს ნაბიჯი. 1912 წლის შემოდგომაზე ოფიცრის ეპოლეტები მოირგო და ოცი წლის ახალგაზრდას არაფერი უხაროდა იმაზე მეტად, ლეინტენანტს რომ უწოდებდა ვინმე. ამ ფაქტის აღსანიშნავად მამამ ულამაზესი ფაშატი, სახელად სანტუცა უყიდა. მის კოლეგას, ფონ ვედელს სამხედრო ბედაური, სახელად ფანდანგო ჰყავდა. მეგობრები ერთად ავარჯიშებდნენ თავიანთ ცხენებს ხტომასა და ჯირითში. ერთხელაც სანტუცას ფეხი დაუსხლტა. ცხენმა მხარი დაიზიანა, ხოლო მანფრედმა ლავიწის ძვალი მოიტეხა. თუმცა, ჯილდოებსაც ხშირად მოიპოვებდა საბრძოლო ბედაურ ბლუმესთან ერთად.

დრო შეუმჩნევლად გადიოდა ვარჯიშსა და გართობაში, შეჯიბრსა და წვრთნაში. როდესაც მომავალი ომის თაობაზე პრესაში აქტიურად ალაპარაკდნენ, ბევრს მაინც

BRAMS 2021 Nov
Volume 2, Issue 5
ISSN 2667-9299 (print)
ISSN 2960-9348 (online)

ჭორი ეგონა. საზღვრიდან ათ კილომეტრში განლაგებულ კავალერიას ყველაზე ნაკლებად სჯეროდა ომის ალბათობა. „ოფიცერთა კლუბში ხამანწკებს გეახლებოდით, შამპანურს მივირთმევდით, ხანდახან აზარტული თამაშებით ვკლავდით დროს. ძალიან ვმხიარულობდით. არავინ ფიქრობდა ომზე“,[7] ასე იხსენებდა მანფრედი პირველი მსოფლიო ომის წინა პერიოდს.

ერთ დღესაც ქალაქ ელსის მმართველს, გრაფ კოსპოთს შეხვდნენ, რომელიც სასაზღვრო ზოლში სპეციალურად იმის გასაგებად ჩავიდა, რამდენად რეალური იყო ომის საფრთხე. მისგან გაიგეს კავალერისტებმა, რომ სილეზიაში ყოველ ხიდზე სამხედრო პატრული დაეყენებინათ, ზოგიერთი პოზიციაც უჩვეულოდ გაემაგრებინათ. მანფრედმა და მისმა მეგობრებმა წამში გაუფანტეს მოჩვენებასავით გაფითრებულ გრაფს ომთან დაკავშირებული შიშები, გადაარწმუნეს და დროსტარება განაგრძეს. „მეორე დღეს ბრძოლის ველზე გასვლის ბრძანება მივიღეთ“,[7] ირონიულად იხსენებდა ახალგაზრდა რიხტჰოფენი. 1914 წლის 28 ივლისი იდგა.

2. ფრონტის ძიებაში

კავალერისტებს სრულყოფილი თეორიული ცოდნა გააჩნდათ ომთან დაკავშირებით. სიტუაციის მიხედვით მოქცევის ინსტრუქციაც კარგად ათვისებინათ. პრაქტიკულად კი, არცერთ მათგანს წარმოდგენა არ ჰქონდა, რითი დაეწყო, ბრძოლა თუ ატყდებოდა.

1914 წლის 2 აგვისტო იყო. შუაღამის დადგომას სულ რამდენიმე წუთი აკლდა. მანფრედს ჯიბეში ედო ინსტრუქცია, რომელსაც წელიწადზე მეტხანს სწავლობდა და თითოეული სიტყვა კარგად ახსოვდა. საზღვრიდან ათ კილომეტრში მყოფმა, ბოლოჯერ შეამოწმა რაზმი. სანამ

BRAMS 2021 Nov
Volume 2, Issue 5
ISSN 2667-9299 (print)
ISSN 2960-9348 (online)

ცხოვრების უდიდესი თავგადასავლისკენ გაეშურებოდა, საკუთარი ცხენის საპალნე იმპროვიზირებულ მაგიდად გამოიყენა ბარათის დასაწერად: „ჩემო ძვირფასო მშობლებო, სიჩქარეში გწერთ ჩემს ამ ბოლო სტრიქონებს. სიყვარულით მოგიკითხავთ. თუ ერთმანეთის ნახვა არ გვიწერია, მიიღეთ ჩემი გულწრფელი მადლობა ყველაფრისთვის, რაც ჩემთვის გაგიკეთებიათ. ვალი არ მრჩება. პირიქით, რამდენიმე ასეული მარკის გადანახვა შევძელი და თან მიმაქვს. თითოეულ თქვენგანს გეხვევით, თქვენი მადლიერი და მორჩილი შვილი და ძმა, მანფრედი“.[8]

შემდეგ კავალერიის ახალგაზრდა ლეინტენანტი რიხტჰოფენი ჯარისკაცებს წინ გაუძღვა და შუადამეზე გადაკვეთა საზღვარი, რომელიც მდინარეზე გადიოდა. მისდა გასაოცრად, ინციდენტის გარეშე გადაიარა ხიდზე. იმავე ღილას თავგადასავლების გარეშე მიადგა დაბა კელცეში[9] მდებარე სამრეკლოს. მტრის ჭაჭანება არ იყო სათოფეზე. გერმანელებმა ადგილობრივი მღვდელი მძევლად აიყვანეს, რომ მის თანასოფლელებს არაფერი დაეშავებინათ.

მეხუთე ღამეს გუშაგმა მოირბინა და მეთაურს მოახსენა, კაზაკები გვიახლოვდებიანო. ჟინჟლავდა. უვარსკვლავო ღამეში ერთი მეტრის მანძილზე არ ჩანდა, რა ხდებოდა. ამინდი საფარად გამოიყენა მანფრედმა და იმ უკუნში შეუმჩნევლად მიუახლოვდა კელცეში შემოსულ მტერს. კაზაკებს ფანრებით გაენათებინათ მიდამო, ხმაურობდნენ და სიფრთხილეს სულ არ იჩენდნენ. ორი-სამი ათეული კაცი იქნებოდა. ერთ-ერთი მათგანი მღვდლის სანახავად გაემართა, ის კი წინა დღეს შინ გაეშვათ გერმანელებს. გვიღალატესო, თავში გაუელვა მანფრედს და მიმალვა გადაწყვიტა, რომ შერკინებისთვის თავი აერიდე-

BRAMS 2021 Nov
Volume 2, Issue 5
ISSN 2667-9299 (print)
ISSN 2960-9348 (online)

ბინა. რამდენიმესაათიანი დასვენების შემდეგ, კაზაკებმა დაბა დატოვეს.

მეშვიდე დღეს მანფრედი გარნიზონში დაბრუნდა. ყველა ისე უყურებდა, როგორც მოჩვენებას. თურმე, მთელ სილეზიაში გავრცელებულიყო დეტალური ცნობა მისი და ვედელის დაღუპვის თაობაზე. უკვე დედამისისთვისაც მოესწროთ მისამძიმრება. გაზეთში ნეკროლოგის გამოქვეყნებაღა აკლდათო, იხუმრა ახალგაზრდა ოფიცერმა.

მერე იყო ხანგრძლივი მგზავრობა მატარებლით. ბუნდოვანი წარმოდგენა ჰქონდათ, სად აგზავნიდნენ, მაგრამ ზუსტად იცოდნენ საით: დასავლეთით. გაიარეს სილეზია, მერე საქსონია. მატარებლის კონდუქტორმაც მარტო ის იცოდა, რომ კურსი დასავლეთისკენ უნდა ჰქონოდა. დანიშნულების ადგილი უცნობი რჩებოდა. ყოველ სადგურზე უამრავი ხალხი ეგებებოდათ ყვავილებითა და შეძახილებით, რადგან გაეგოთ მათი მტერთან შეხვედრის შესახებ. ვედელმა კაზაკური ხმალი იშოვა და ქალიშვილებს აღაფრთოვანებდა მისი დემონსტრირებით. ასე გაგრძელდა ბაუზენდორფამდე,[10] სადაც მატარებლიდან ჩამოვიდნენ.

მეორე დღეს უწყვეტი მარშით გაემართნენ ჩრდილოეთისკენ. ისეთი საშინელი ხვატი იდგა, ცხენებს არაქათი ლამის გამოეცალათ. მანფრედმა დაადგინა, რომ ზუსტად ერთი კვირით ადრე მისი ძმის კავალერიას გაევლო იმავე მიმართულებით. ლოთარის კვალს მეორედაც გადააწყდა, მაგრამ მხოლოდ ერთი წლის შემდეგ შეხვდა.

ლუქსემბურგში მისულ გერმანულ სამხედრო ძალებს არანაირი ინსტრუქცია არ გააჩნდათ, ამ სამთავროს მოსახლეობას მტრულად უნდა მოქცეოდნენ თუ მოყვრულად. მანფრედს ადგილობრივი პოლიციელი ჯარისკაცი ეგონა და დააკავა. ლუქსემბურგელი დაემუქრა, გერმანიის

BRAMS 2021 Nov
Volume 2, Issue 5
ISSN 2667-9299 (print)
ISSN 2960-9348 (online)

იმპერატორთან გიჩივლებ, თუ დაუყოვნებლივ არ გამათავისუფლებო. ახალგაზრდა ოფიცერი დაფიქრდა და ის კაცი გაუშვა.

ჯუჯა-სახელმწიფო მალე ჩამოიტოვეს და ბელგიაში ამოჰყვეს თავი. მათი დივიზია სამხედრო მანევრის სტილში გადაადგილდებოდა. მათ წინ და უკან, მარჯვნივ თუ მარცხნივ არმიის სხვადასხვა ქვედანაყოფი მარშირებდა. სამხედროების ქაოტური მოძრაობა „კოლოსალური დომხალის“[7] შთაბეჭდილებას ტოვებდა მნახველზე. მოულოდნელად, ეს „ენითაუწერელი არეულობა ჩინებულად ორგანიზებულ სამხედრო მანევრში“[7] გადაიზარდა.

იმ პერიოდში მანფრედს ყველაზე მეტად თვითმფრინავის დანახვა ახარებდა. თუმცა, მისიანისა და მოწინააღმდეგის ცაში გარჩევას ვერ ახერხებდა. ჯერ კიდევ არ იცოდა, რომ გერმანულ თვითმფრინავებს ჯვარი, მტრისას კი წრე ჰქონდა ამოსაცნობ ნიშნად. ამის გამო, განურჩევლად ესროდნენ ნებისმიერ მფრინავ ობიექტს. ასე მიიწევდნენ წინ, სანამ არლონამდე[11] მიაღწევდნენ. მანფრედმა შინაგანი ღელვით გადაკვეთა საზღვარი ხელმეორედ. ნაშუადღევს შეიტყო, რომ მისი ბიძაშვილი რიხტჰოფენი სამი დღის წინათ დაღუპულიყო სწორედ ამ მიდამოებში.

რამდენიმე თვე ფრონტის ძირითადი ხაზიდან მოშორებით, დაზვერვასა და სანგრების თხრის ზედამხედველობაში გაატარა. მერე სატელეფონო კავშირი დაავალეს. ამ ყველაფრის გამო თავს დაჩაგრულად თვლიდა, რადგან ბრძოლის წინა ხაზზე სურდა მოხვედრა. ბოლოს იმედგაცრუებას ვეღარ გაუძლო და მთავარსარდალს წერილი მისწერა გადაყვანის თხოვნით. „ბოროტმა ენებმა დამაბრალეს, რომ გენერალს ვუთხარი: ომში ყველისა და კვერცხის შესაგროვებლად კი არა, სულ სხვა მიზნით წამოვედი-მეთქი. ზემოთ ჯერ გაბრაზებას აპირებდნენ, მაგ-

BRAMS 2021 Nov
Volume 2, Issue 5
ISSN 2667-9299 (print)
ISSN 2960-9348 (online)

რამ მერე სურვილი მაინც შემისრულეს“,[12] ასე იხსენებდა ავტობიოგრაფიაში მოგვიანებით. ამგვარად, 1915 წლის მაისის ბოლოს მანფრედი სამხედრო ავიაციას შეუერთდა, რითიც სანუკვარი ოცნება აისრულა.

3. ღრუბლებს მიღმა

პირველი გაფრენის წინა ღამით ბარონი ფონ რიხტჰოფენი დასაძინებლად ჩვეულებრივზე ადრე დაწვა, რომ მეორე დილას შვიდ საათზე მხნედ და ენერგიულად გამოცხადებულიყო ასაფრენ ბილიკზე.

წარუშლელი კვალი დატოვა ციდან დანახულმა სამყარომ, რაც მან დეტალურად აღწერა თავის წიგნში. „ადამიანები სასაცილოდ პატარები მოსჩანდნენ. სახლები სათამაშოების ყუთიდან ამოღებულებს ჰგავდნენ. ყველაფერი ისეთი ლამაზი მეჩვენებოდა! ჰორიზონტზე ქალაქი კელნი გაწოლილიყო. საკათედრო ტაძარი ციცქნა სუვენირს წააგავდა. მიწიდან ასე მაღლა ყოფნა შესანიშნავ გრძნობას ბადებდა. დიდებული შეგრძნება იყო ზეცის ბატონპატრონობა... საშინლად მეწყინა, როცა ჩემმა პილოტმა ძირს დაშვება გადაწყვიტა... ისე ვიყავი ენთუზიაზმით სავსე, მთელი დღე დავრჩებოდი თვითმფრინავში. საათებს ვითვლიდი შემდეგ გაფრენამდე“.[13]

რიხტჰოფენს ერთი სული ჰქონდა, ფრონტზე მოხვედრილიყო. პილოტად გახდომას სამი თვე სჭირდებოდა. ამდენ დროს კი ვერ დაკარგავდა. ღელავდა, ამასობაში ვაითუ სამშვიდობო ხელშეკრულება დადონ და მსოფლიო ომი უჩემოდ დაამთავრონო. ამიტომ ნავიგატორობა გადაწყვიტა. გაბედნიერდა, როდესაც ორკვირიანი ფრენების შემდეგ, რუსეთის ფრონტზე გაგზავნეს.

სახელგანთქმულ 69-ე ესკადრილიას შეუერთდა. თავისი პირველი პილოტის, უფროსი ლეინტენანტი ზოიმე-

BRAMS 2021 Nov
Volume 2, Issue 5
ISSN 2667-9299 (print)
ISSN 2960-9348 (online)

რის[14] გვერდით, ომის ქარცეცხლს მანფრედი ცხოვრების ულამაზეს ხანად აღიქვამდა. ყოველ დილა-საღამოს დაზვერვაზე გაფრენა და ღირებული ინფორმაციის მოტანა უწევდა.

1915 წლის ზაფხული ახალგაზრდა რიხტჰოფენმა გენერალ მაკენზენის[15] სამხედრო ავიაციის დანაყოფში გაატარა, რომელიც გორლიცედან[16] ბრესტ-ლიტოვსკისკენ[17] წარმატებით დაგვირგვინებულ გარღვევაში მონაწილეობდა. შემდეგ მათ რიგებს გრაფი ჰოლკი შეუერთდა. ეს სწორედ იმ ტიპის უნიჭიერესი, თხემით ტერფამდე პილოტი იყო, ვისთან ერთადაც მანფრედს სურდა ფრენა. მათ მრავალი სადაზვერვო გაფრენა განახორციელეს მტრის ზურგში. ჰოლკი წარმოუდგენლად ღრმად იჭრებოდა რუსების პოზიციებზე, რითიც აღაფრთოვანებდა მეწყვილეს.

უკანასკნელი დაზვერვისას, როდესაც რუსული ჯარის დანაყოფებით სავსე, ცეცხლმოკიდებულ ტერიტორიაზე მიფრინავდნენ, მათ თვითმფრინავს ძრავი გაეთიშა. ინერციით ილივლივეს და ტყის მახლობლად დაეშვნენ მიწაზე. ძლივს მოასწრეს ხეებს მოფარებოდნენ, რომ დაინახეს როგორ მიირბინა ვიღაც ჯარისკაცმა მათ თვითმფრინავთან. თავიდან რუსი ეგონათ, განსხვავებული ქუდის გამო, მაგრამ მერე იცნეს პრუსიული უნიფორმა და საფარიდან გამოვიდნენ. მათდა ბედად, წარმატებით განხორციელებული შეტევის შედეგად, ფრონტის ხაზი ახლა გაცილებით შორს გადიოდა რუსების ტერიტორიაზე.

1915 წლის 21 აგვისტოს მანფრედი მოულოდნელად გადაიყვანეს დიდ საბრძოლო თვითმფრინავზე ბელგიურ ზღვისპირა ქალაქ ოსტენდეში,[18] სადაც კვლავ შეხვდა და დაუმოწაფდა გერმანელ სამხედრო პილოტს გეორგ ზოიმერს. ომის ქარცეცხლი ნაკლებად აღწევდა ფრონტის ამ ნაწილში, მაგრამ მანფრედმა ფრენის ღირებული გამოც-

BRAMS 2021 Nov
Volume 2, Issue 5
ISSN 2667-9299 (print)
ISSN 2960-9348 (online)

დილება მიიღო და საბრძოლო პილოტის ხელობა აითვისა.

ერთ დღესაც ზოიმერმა მეგობარს უთხრა, ახლა შენით გაფრინდიო. ერთი პირი კი გაიფიქრა მანფრედმა, მეშინიაო, „მაგრამ ეს ის სიტყვაა, რომელიც არასოდეს უნდა გამოიყენოს კაცმა, რომელიც სამშობლოს იცავს“.[19] ამიტომ, უსიტყვოდ ჩახტა კაბინაში და ვერც კი გაიაზრა ბოლომდე, როგორ აღმოჩნდა ჰაერში. ღრუბლების კამპანიაში აღტაცებამ მოიცვა. იგრძნო, რომ ვერაფერი შეაშინებდა. ბუნებრივია, პირველი დამოუკიდებელი მცდელობა მარცხით დამთავრდა, რადგან რამდენიმე შეცდომა დაუშვა და დასმისას აეროპლანი ამოუყირავდა. ორი დღის შემდეგ მეორედ სცადა. ამჯერად გაცილებით კარგად დაიმორჩილა მანქანა. 25 გაფრენა შეასრულა ორ კვირაში და გამოცდაზე გავიდა. ყველაფერი ზუსტად, ინსტრუქციის შესაბამისად გააკეთა: რამდენჯერმე მოხაზა რვიანი და მიწაზე მშვიდობიანად დაეშვა, მაგრამ მისდა გასაოცრად, უთხრეს, რომ ჩაიჭრა.

ფრენის გამოცდის გადასაბარებლად, 1915 წლის 15 ნოემბერს ბერლინში წავიდა. სწორედ იქ ყოფნისას დაასკვნა, რომ დიდი თვითმფრინავი ბრძოლაში არ გამოადგებოდა. ამიტომ, მიზნად დაისახა უფრო მოქნილი, მცირე ზომის ფოკერის[20] პილოტი გამხდარიყო და დასავლეთის ფრონტზე საომრად წასულიყო.

საბოლოოდ, მესამე ცდაზე, 1915 წლის შობა დღეს მანფრედ ფონ რიხტჰოფენმა წარმატებით ჩააბარა ფრენის გამოცდა. ამასთან დაკავშირებით, შვერინში[21] გაფრინდა, რომ თვალი შეევლო ფოკერების ქარხნისთვის. უკანა გზაზე მრავალ ადგილას დაფრინდა, მეგობრები და ნათესავები მოინახულა. ნავიგატორის გამოცდილების წყალობით, გზის გაგნება არ გასჭირვებია. ბოლოს, ბერლინში დაბრუნდა.

BRAMS 2021 Nov
Volume 2, Issue 5
ISSN 2667-9299 (print)
ISSN 2960-9348 (online)

1916 წლის მარტში მანფრედი მე-2 საბრძოლო ესკადრილიას შეუერთდა და საჰაერო ბრძოლის პრაქტიკა გაიარა. გამანადგურებლის მართვა კი ისწავლა, მაგრამ საჰაერო წარმატების შანსი არა და არ ეძლეოდა. როცა 26 აპრილს ფრანგულ ნიუპორს[22] გადაეყარა, მტერმა მანფრედს თავი აარიდა. მისი გაქცევით დაინტრიგებული გერმანელი დაედევნა და ახლო მანძილიდან დამიზნებით მოკლე ჯერით გაუხსნა ცეცხლი. ნიუპორი ყალყზე შედგა და დაბზრიალდა. მანფრედმა და მისმა ნავიგატორმა იფიქრეს, რომ ფრანგი მფრინავი ტრიუკს აკეთებდა, მაგრამ მერე მისმა აეროპლანმა სიმაღლე დაკარგა და ვარდნა დაიწყო. ძრავის გრიალში შტურმანმა ყვირილით მიულოცა მანფრედს ეს გამარჯვება. დაუგეგმავად ჩამოგდებული მოწინააღმდეგის პირველი საფრენი მანქანის წყალობით, პილოტის რანგში საბრძოლო ნათლობა მიიღო. თუმცა პატაკში რიხტჰოფენის სახელი არ ახსენეს, სწორედ იმ დღეს დაიწყო წითელი ბარონის არაჩვეულებრივი ლეგენდისკენ მიმავალი მისი კარიერა.

4. მითი და რეალობა წითელ ბარონზე

ცხელი აგვისტოს ერთ საღამოს მანფრედ ფონ რიხტჰოფენი თურქეთიდან ახლადდაბრუნებულ, სახელგანთქმულ გერმანელ პილოტს, ოსვალდ ბელკეს[23] შეხვდა, რომელიც თავისი მე-2 საბრძოლო ესკადრილიისთვის პილოტებს არჩევდა. მანფრედს არც კი უფიქრია საკუთარი თავის შეთავაზება ცოცხალი ლეგენდისთვის, თუმცა ასეთი პერსპექტივა ძალიან ხიბლავდა. მეორე დილით საკმაოდ ადრე რიხტჰოფენის კარზე კაკუნი გაისმა. პურ-ლე-მერის ორდენოსანი ბელკე იყო. როდესაც მის დანაყოფში გადასვლა შესთავაზა, გახარებული მანფრედი კინაღამ

BRAMS 2021 Nov
Volume 2, Issue 5
ISSN 2667-9299 (print)
ISSN 2960-9348 (online)

კისერზე ჩამოეკიდა. როგორც იქნა, დიდი ხნის სანუკვარი ოცნება აუხდებოდა.

სამ დღეში მატარებლით გაემგზავრა გერმანიის უკიდურესი აღმოსავლეთიდან დასავლეთის ფრონტზე და ხანგრძლივი, ნაყოფიერი სწავლის პერიოდი დაიწყო ბელკეს პირადი მაგალითით. ახალბედა გერმანელი პილოტების გუნდი თვალებში უყურებდა და სათაყვანო მეთაურის ყოველ სიტყვას ისრუტავდა. „ბოლო რამდენიმე დღე იყო, რაც ერთ-ორ ინგლისელს, როგორც თავად ამბობდა, „საუზმეზე მოინადირებდა“ ხოლმე“,[24] იხსენებს ავტობიოგრაფიაში მანფრედი მასწავლებლის იმდროინდელ განწყობას. ბელკეს მეთვალყურეობით, იგი სულ მალე ჩამოყალიბდა გამანადგურებლის გამოცდილ პილოტად.

1916 წლის 17 სექტემბერს მანფრედმა დაძაბული საჰაერო ორთაბრძოლა მოუგო მასზე აშკარად გამოცდილ ინგლისელ მფრინავს და დაზიანებული თვითმფრინავის გერმანელების ტერიტორიაზე დასმა აიძულა. აღელვებულმა თვითონაც გადაწყვიტა მიწაზე დაშვება, მაგრამ სიჩქარეში კინაღამ დაილეწა. საფრენი მანქანები ერთმანეთთან ისე ახლოს იდგა, წამში მტრის აეროპლანთან გაჩნდა. მძიმედ დაჭრილი ნავიგატორი ადგილზე გარდაიცვალა. პილოტი მოგვიანებით დაიღუპა. მისი ხსოვნის პატივსაცემად, მანფრედმა საფლავის ქვა გაუკეთა. რიხტჰოფენის ოფიციალურად რეგისტრირებულ ამ პირველ საჰაერო გამარჯვებას მალევე მიაყოლა კიდევ ოთხი თვითმფრინავის ჩამოგდება და ასის[25] ტიტული მოიპოვა.

1917 წლის დასაწყისისთვის კავალერიის ახალგაზრდა კაპიტანს უკვე მტრის 16 თვითმფრინავი ჰყავდა განადგურებული. იგი გერმანიის ყველაზე წარმატებულ პილოტად აღიარეს და 1917 წლის 16 იანვარს მე-11 საბრძოლო ესკადრილიის მეთაურად დანიშნეს. ავტობიოგრაფიაში მანფრედმა აღიარა, რომ სიხარულის ნაცვლად, გაღი-

BRAMS 2021 Nov
Volume 2, Issue 5
ISSN 2667-9299 (print)
ISSN 2960-9348 (online)

ზიანდა ამ ამბის გამო. ჯერ ერთი, ბელკეს დანაყოფის თანშეზრდილ წევრებს უნდა გამომშვიდობებოდა და ახალ პილოტებთან სულ თავიდან აეწყო ურთიერთობა. მეორეც, მას გაცილებით ერჩია „ლურჯი მაქსის“[26] ორდენი მიენიჭებინათ, რომელიც მაქს იმელმანს[27] და ოსვალდ ბელკეს მაშინ მისცეს, როცა მათ მტრის რვა-რვა თვითმფრინავი ჩამოაგდეს. მანფრედის ანგარიშზე უკვე ორჯერ მეტი საჰაერო წარმატება ირიცხებოდა, მაგრამ სანუკვარი და ორგზისდამსახურებული ორდენი არსად ჩანდა.

ორი დღის შემდეგ გენშტაბიდან ტელეგრამა მოვიდა, სადაც ეწერა, რომ მისმა უდიდებულესობამ გერმანიის უმაღლესი სამხედრო ჯილდო „ლურჯი მაქსი“ გადასცა ბარონ ფონ რიხტჰოფენს ბრძოლაში გამოჩენილი სიზუსტისათვის.[28] 24 წლის მანფრედის სიხარულს საზღვარი არ ჰქონდა. ამის შემდეგ ბოლომდე გაუგო გემო პილოტების საკუთარი გუნდის მეთაურობას და სრულად განიცადა სიამაყე რიხტჰოფენის ესკადრილიის არსებობის გამო.

სწორედ ამ პერიოდში გადაღება თავისი საბრძოლო თვითმფრინავი ალბატროს D-III[29] წითლად. მანფრედს სურდა, თვალშისაცემი შეფერილობის დახმარებით მტერმოყვარეს შორიდანვე იოლად ამოეცნო მისი აეროპლანი. გამორჩეულმა ფერმა წარმოშვა არაერთი მეტსახელი: „წითელი ბარონი“, „წითელი რაინდი“, „წითელი საბრძოლო მფრინავი“, „წითელი გამანადგურებელი“, „წითელი დემონი“ და „პეტი-რუჟი“.[30] ამ უკანასკნელთან დაკავშირებით მანფრედი სახალისო ეპიზოდს იხსენებს ავტობიოგრაფიაში.

ერთ დღეს ფრონტის სრულიად სხვა მონაკვეთზე ბრძოლის დროს, ვიკერსის[31] ორადგილიან თვითმფრინავს გაარტყა, რომელიც გერმანული არტილერიის ადგილმდე-

BRAMS 2021 Nov
Volume 2, Issue 5
ISSN 2667-9299 (print)
ISSN 2960-9348 (online)

ბარეობის ფოტოგრაფირებით იყო დაკავებული. დაზვერვით საქმიანობაში გართულ მტერს თავდაცვისთვის დრო აღარ დარჩა. სასწრაფოდ მიწაზე უნდა დაშვებულიყო, სანამ ცეცხლის ალში გაეხვეოდა. მანფრედს მოწინააღმდეგე შეეცოდა, რადგან იფიქრა, რომ პილოტი დაჭრილი უნდა ყოფილიყო, რახან ერთხელაც არ გაუსვრია საპასუხოდ. ამიტომ, ჩამოგდების ნაცვლად, გადაწყვიტა იძულებით დაფრენა ეცლია მისთვის. როდესაც დაახლოებით 500 მეტრის სიმაღლეზე დაეშვა, „წითელი ბარონის“ ძრავას პრობლემა გაუჩნდა და მოხვევის გარეშე მოუწია მიწაზე დაშვება. „შედეგი ძალიან სასაცილო გამოვიდა. ჩემი მოწინააღმდეგე თავისი დამწვარი მანქანით დაუბრკოლებლად დაჯდა, მე კი, მასზე გამარჯვებული, მის გვერდით ჩვენივე სანგრების მავთულხლართებში დავეშვი და თვითმფრინავი ამომიტრიალდა“.[28] რადგან მისთვის არ უსვრია, მტერი გაოცებული დარჩა მოწინააღმდეგის ერთი შეხედვით უმიზეზო მოუხერხებლობით. „ეს პირველი ორი ინგლისელი იყო, ვინც ცოცხლად ჩამოვიყვანე ძირს. ამიტომ მათთან საუბარმა განსაკუთრებული სიამოვნება მომანიჭა. ვკითხე, ადრეც ხომ არ ენახათ ჩემი მანქანა ჰაერში. ერთ-ერთმა მიპასუხა: როგორ არა. კარგად ვიცი თქვენი თვითმფრინავი. ჩვენ მას პეტი-რუჟს ვეძახითო“.[28]

მე-11 სამხედრო ესკადრილიის სხვა წევრებმაც შეღებეს თავიანთი თვითმფრინავის კორპუსის დეტალები წითლად. ამით სურდათ, მათი ლიდერი ნაკლებად გამორჩეული ყოფილიყო საჰაერო ბრძოლის დროს და მისი დამარტოხელების შესაძლებლობა არ გასჩენოდა მტერს. ასე გახდა რიხტჰოფენის დანაყოფის საიდენტიფიკაციო ნიშანი ჟოლოსფერი. მათ მაგალითს გერმანიის საიმპერატორო არმიის სამხედრო-საჰაერო ძალების დანარჩენმა დანაყოფებმაც მიბაძეს და ინდივიდუალური ფერები შეარჩიეს.

BRAMS 2021 Nov
Volume 2, Issue 5
ISSN 2667-9299 (print)
ISSN 2960-9348 (online)

ეს ცალსახად არღვევდა დაზვერვასთან დაკავშირებულ უსაფრთხოების ნორმებს, მაგრამ გერმანიის უმაღლესმა სარდლობამ თვითმფრინავების ფერებით განსხვავების ნება მაინც დართო პილოტებს. გერმანულმა პროპაგანდამ სათავისოდ გამოიყენა მომხდარი და ბარონი ფონ რიხტჰოფენი „წითელ გამანადგურებლად“[32] მონათლა.

4.1. არცთუ მთლად მტრული მტერი

მანფრედის სამხედრო-საჰაერო დანაყოფი ბელკეს ესკადრილიას ემეტოქებოდა, მაგრამ ჩამოგდებული მტრის რაოდენობით ყოფილი შეგირდი ჯერჯერობით აგებდა. შედეგი იმაზე იყო დამოკიდებული, რომელი მოწინააღმდეგე შეხვდებოდა: „ფრანგი ეშმაკუნები თუ ის გაბედული ონავრები, ინგლისელები. ამ ორში, ინგლისელები მირჩევნია. ხშირად მათი გაბედულება სისულელის დონემდე ადის. თვითონ მიაჩნიათ ვაჟკაცობად და გაბედულებად... ჩემი აზრით, თავდასხმის სული წყვეტს ყველაფერს და ეს გერმანელებს ყველაზე ძლიერად გვახასიათებს. ამიტომაც ყოველთვის შევძლებთ ჰაერში უპირატესობის შენარჩუნებას... ფრანგული თავდასხმის სული ბოთლის ლიმონათს ჩამოჰგავს. შეუპოვრობა აკლია. რაც შეეხებათ ინგლისელებს, მათ გერმანული სისხლი ემჩნევათ; მაგრამ ფრენას მხოლოდ და მხოლოდ სპორტად თვლიან. სიამოვნებთ მარყუჟის გაკეთება, ზურგზე ფრენა და სხვა ტრიუკების კეთება სანგრებში ჩასაფრებული ჩვენი ჯარისკაცების გასახარად. ასეთ ხრიკებს შთაბეჭდილების მოხდენა შეუძლია სპორტული შეჯიბრის დროს და არა – ფრონტზე“.[28]

1917 წლის მარტის შუა რიცხვებში მანფრედმა, მისივე თქმით, სიკვდილს ჩახედა თვალებში. გერმანელებს ხუთი თვითმფრინავისგან შემდგარი გუნდი

BRAMS 2021 Nov
Volume 2, Issue 5
ISSN 2667-9299 (print)
ISSN 2960-9348 (online)

ჰყავდათ იმ დღეს, ინგლისელები სამჯერ მეტნი იყვნენ. ორივე მხარე შეტევისთვის იყო განწყობილი: გერმანელები სულიერი, ხოლო ინგლისელები ფიზიკური უპირატესობის გამო. ჯენტლმენებმა სიტუაცია შეაფასეს თუ არა, მაშინვე თავს დაესხნენ გერმანელებს.

მანფრედი ერთ-ერთს დაედევნა. ოპონენტს ნერვებმა უმტყუნა, ნაადრევად გახსნა ცეცხლი. „მიდი, მესროლე. მაინც ვერ მომახვედრებ“, ჩაეღიმა ბარონს. უეცრად საშინელი ბათქის ხმა შემოესმა და საწვავის სუნი იგრძნო. ინგლისელმაც შენიშნა, რომ მოახვედრა სამიზნეს და გაათკეცებული ენთუზიაზმით განაგრძო თავდასხმა. რიხტჰოფენს სროლის თავი აღარ ჰქონდა. სასწრაფოდ ძრავა გამორთო, სანამ მისი თვითმფრინავი მოწყვეტით ეშვებოდა ძირს. აფეთქების ალბათობა დიდი იყო. გრძნობდა, როგორ ესხმებოდა ფეხებზე 150-საათიანი ფრენისთვის განსაზღვრული საწვავის მარაგი. ერთი წვეთიც რომ მოხვედროდა გავარვარებულ ძრავას, მთელი მანქანა ცეცხლში მყისიერად გაეხვეოდა. თეთრი კვამლის ვიწრო კუდი – მომავალი აფეთქების პირველი ნიშანი, უკან რჩებოდა „წითელ ბარონს“. 3 ათასი მეტრის სიმაღლიდან ვარდნა საკმაოდ ხანგრძლივი გამოდგა. ამასობაში, უყურებდა როგორი გააფთრებით ებრძოდნენ მისი ამხანაგები მტერს. როცა 300 მეტრის სიმაღლეზე აღმოჩნდა, ოსტატურად დასვა „პეტი-რუჟი“ მომცრო მდელოზე. რადგან ძრავაჩამქრალ, დაცხრილულ და კონტროლდაკარგულ თვითმფრინავში გამობუგვას გადაურჩა, მანფრედი თავს „ჩამოგდებულად“ არ თვლიდა.

4.2. რიხტჰოფენის მფრინავი ცირკი

1917 წლის აპრილ-მაისში მიმდინარე არასის ბრძოლაში განსაკუთრებით გამოიჩინა თავი რიხტჰოფენის წი-

BRAMS 2021 Nov
Volume 2, Issue 5
ISSN 2667-9299 (print)
ISSN 2960-9348 (online)

თელმა ესკადრილიამ. მხოლოდ აპრილის თვეში თავად მანფრედმა 22 ბრიტანული მფრინავი ხომალდი გაანადგურა, აქედან ოთხი, ერთ დღეში. საერთო ჯამში, წითელი ბარონის ანგარიშზე უკვე 52 საჰაერო გამარჯვება ირიცხებოდა.

24 ივნისს მე-4, მე-6, მე-10 და მე-11 საბრძოლო ესკადრილიათა გაერთიანებით მანფრედ ფონ რიხტჰოფენმა შექმნა 1-ლი ესკადრა, რომლის მეთაურიც თავად გახდა. სრული კარტ-ბლანშის მქონე ბარონმა სათითაოდ შეარჩია მფრინავები თავისი პოლკისთვის. შედეგად ელიტარული შენაერთი მიიღო, თუმცა, დანარჩენი ქვედანაყოფების ეფექტურობა საგრძნობლად შეამცირა. 1-ლი ესკადრის გამორჩეულობაც პერიოდულად სუსტდებოდა, რადგან ესკადრილიათა გაორმაგებული რაოდენობის (40-დან 80-მდე) გამო, რიხტჰოფენის პოლკის წევრ მეთაურებს საკუთარი ესკადრილიების სახელმძღვანელოდ უწევდათ ხოლმე გაფრენა.

მეტი მობილობისათვის, 1-ლი ესკადრა ხშირად გადაადგილდებოდა რკინიგზის საშუალებით, როგორც ცირკი-შაპიტო. პილოტებს საკუთარი თვითმფრინავების ახლოს, იმპროვიზირებულ აეროდრომებზე სახელდახელოდ გაშლილ კარვებში ეძინათ, რომ ბრძანების მიღებისთანავე მინიმალურად მცირე დროში მიერბინათ შტურვალთან. თანაც მათი სამხედრო შენაერთის თვითმფრინავები თვალშისაცემად იყო მოხატული წითელი საღებავით. ამ მიზეზთა გამო, გერმანიის 1-ლ ესკადრას „მფრინავ ცირკს“ ანდა „რიხტჰოფენის ცირკს“ უწოდებდნენ იუმორით.

როგორც პოლკის მეთაური, მანფრედი უკვე ვიცეპოლკოვნიკის მოვალეობებს ასრულებდა, მაგრამ მისი სამხედრო წოდება ძველებურად კაპიტანი იყო. გერმანულ

BRAMS 2021 Nov
Volume 2, Issue 5
ISSN 2667-9299 (print)
ISSN 2960-9348 (online)

არმიაში წოდებრივი წინსვლა მკაცრად განსაზღვრული წესით მიმდინარეობდა და არა – ბრძოლის ველზე გამოჩენილი დამსახურების შესაბამისად. ამას გარდა, ტრადიციის თანახმად, შვილს არ ანიჭებდნენ მამამისზე მაღალ ჩინს. უფროსი რიხტჰოფენი კი რეზერვის მაიორი[33] იყო.

4.3. წიგნი ცენზურის დაკვეთით

1917 წლის 6 ივლისს ბრიტანეთის სამეფო ავიაციის მე-20 ესკადრილიასთან ბრძოლის დროს მანფრედი მძიმედ დაიჭრა თავში, რამაც ხანმოკლე დეზორიენტაცია და ნაწილობრივი სიბრმავე გამოიწვია. საბედნიეროდ, პილოტს ცნობიერება დროულად დაუბრუნდა. მან თვითმფრინავის თავისუფალი ვარდნიდან გამოყვანა და მეგობრულ ტერიტორიაზე დასმა შეძლო. თავის ქალადან ძვლის ნამსხვრევების ამოსაღებად კაპიტანს რამდენიმე ოპერაცია დასჭირდა. ჭრილობა მოუშუშდა, მაგრამ ინციდენტს უკვალოდ არ ჩაუვლია: ფრენის შემდგომ ხშირი გულისრევა და თავის ტკივილი დასჩემდა. ექიმის რეკომენდაციის საწინააღმდეგოდ, მანფრედი 25 ივლისს დროებით დაბრუნდა ფრონტზე. თუმცა, რეაბილიტაციის მიზნით, მალევე აიღო შვებულება 5 სექტემბრიდან 23 ოქტომბრამდე. ამ პერიოდში ავტობიოგრაფიული თხზულება „წითელი გამანადგურებელი“ დაასრულა. უკვე 1918 წელს გამოიცა გერმანული მემუარების ინგლისური თარგმანი, რომელიც ჯ. ელის ბარკერმა შეასრულა.

ეს წიგნი მანფრედმა ლუფტშტრაიტკრეფტეს პრესისა და დაზვერვის (ანუ პროპაგანდის) განყოფილების დავალებით დაწერა. შემდეგ დედანს სერიოზული ცენზურა და რედაქტირება გაუკეთეს. ზოგიერთ თანამედროვეს მიაჩნია, რომ მანფრედი უკმაყოფილო დარჩა ტექსტით.[34] ამ მოსაზრების დასტურად, ისინი იმოწმებენ ავტორის სიტყ-

BRAMS 2021 Nov
Volume 2, Issue 5
ISSN 2667-9299 (print)
ISSN 2960-9348 (online)

ვებს: „წიგნი სილაღით სავსე გამოვიდა... იგი კი ასეთი აღარ იყო“.[34] ასევე, მოჰყავთ დედამისის მოსაზრებები შვილზე დაწერილი მოგონებების წიგნიდან.

ერთადერთი მიზეზი, რის გამოც ავტორს შეეძლო გულისწყრომა გამოეხატა, ცენზურის მიერ მისი ნაფიქრისა და ნამოქმედარის „შელამაზება“ იქნებოდა. ქედმაღლობის ნატამალი არ გააჩნდა და საკუთარ თავს ასეთად რატომ ჩათვლიდა. მეგობრების, კოლეგებისა თუ მტრების მოგონებები უკიდურესად ღირსეულ პიროვნებას წარმოაჩენს. თანამედროვენი ცალსახად აღნიშნავდნენ მანფრედისადმი არსებულ საყოველთაო, ღრმა პატივისცემას. ღირსეული მტრობის ნიმუშებით სავსეა ბარონის სამხედრო კარიერა.

1925 წლის დეკემბერში ბრიტანელმა სამხედრო მფრინავმა, თომას მარტინმა ჟურნალ „ტაიმის“ კორესპონდენტთან საუბარში გაიხსენა ლეგენდარული გერმანელი მფრინავი და ერთი მოკლე ეპიზოდით აჩვენა რიხტჰოფენის პიროვნული თვისებების მთელი პალიტრა. ამბავი გახაზავს, თუ რა დიდბუნებოვანი და ჰუმანური ხასიათის მქონე ახალგაზრდა კაცთან ჰქონდათ საქმე მისი სამშობლოს მტრებს. „ფონ რიხტჰოფენს ბრიტანელი ავიატორები ძალიან აფასებდნენ, რადგან პატიოსნად იბრძოდა და არაფრის ეშინოდა... მისი ჩინებული სპორტული სულის ნიმუშად, მაიორმა პატრიკმა მიამბო, რომ ერთხელ მასთან ორთაბრძოლის დროს ვაზნები გამოელია. რიხტჰოფენს გაცილებით სწრაფი თვითმფრინავი ჰყავდა და ამიტომ პატრიკის ბედი მთლიანად მის ხელში იყო; მაგრამ როცა იგი მიხვდა, პატრიკს სროლა აღარ შეეძლო, მასთან ახლოს მიფრინდა, ხელი დაუქნია და გერმანელთა პოზიციებისკენ გაბრუნდა“.[35]

BRAMS 2021 Nov
Volume 2, Issue 5
ISSN 2667-9299 (print)
ISSN 2960-9348 (online)

4.4. რეალობაზე ჩაფიქრება

ყოველივეს გათვალისწინებით, მეტი ყურადღებაა საჭირო რიხტჰოფენის წიგნის ინტერპრეტაციისას, რომ თარგმანში არ დაიკარგო. ავტორისთვის განსაკუთრებით გულსატკენია, თუ მის სწორად ნათქვამს უკუღმა იგებს მკითხველი. ეს თვალშისაცემია ავტობიოგრაფიის ინგლისური[34] და რუსული[24] თარგმანების შედარებისას გერმანულ დედანთან.[36]

განსაკუთრებული ყურადღება სჭირდება ესეის „სანგრის ანარეკლები“[37] აღქმას. მინიატურული პროზის ეს ნიმუში ურთიერთგამომრიცხავი მილიტარისტულ-პაციფისტური თვალთახედვების ფილოსოფიური განსჯაა, თანაც გენიალური. მანფრედის შედევრის გაგება ძნელია, როცა ბრძოლების ქარცეცხლი არ გამოგივლია და „აელვებული“[38] სამშობლოს ტკივილი არ გიგრძვნია. მკითხველმა ჯერ ის უნდა გაიაზროს, როდის და რაგვარ რეალობაში წერს აღნიშნულ სტრიქონებს ავტორი – ხანგრძლივი ომის დასასრულს, როდესაც ქვეყნის ბედი გადაწურულია და მის განწირულობას ყოველწამიერად უყურებს სამხედროს შეუფერადებელი, რეალისტური თვალით. ამ ფონზე განსჯის და გადააფასებს საკუთარ ყმაწვილურ აღტაცებას, პირველი მსოფლიო ომის დასაწყისში რომ ენერგიით ავსებდა, ქმედებისკენ უბიძგებდა: „ეს მშვენიერი ხანა იყო. მას მერე, რაც კავალერისტებს მტერთან უკვე გვქონდა შეხება და ომს თვალი შევავლეთ, სხვა ჯარისკაცებს ჩვენი შურდათ. ჩემთვის ეს ომის საუკეთესო მონაკვეთს წარმოადგენდა. მთელი გულით ვისურვებდი ომის დასაწყისის ხელმეორედ გავლას“.[7] მართალია, ამ სტრიქონებისა და „სანგრის ანარეკლების“ დაწერას შორის სამი წელიწადიც არ გასულა, მაგრამ ომის დროს ერთი დღე ხომ საუკუნეს უდრის. ესეც გასათვალისწინებელია მანფრედის გულისთქმის ამოსაცნობად.

BRAMS 2021 Nov
Volume 2, Issue 5
ISSN 2667-9299 (print)
ISSN 2960-9348 (online)

მხიარული, უდარდელი და ოპტიმიზმით აღსავსე ყმაწვილი შეუმჩნევლად ჩაანაცვლა გონებრივად დაბერებულ-დაბრძენებულმა ახალგაზრდა კაცმა. სწორად გამოიცნო დედამისმა: „ის სერიოზული იყო, ძალიან სერიოზული და მდუმარე. მანფრედი ძალიან შეცვლილი მეჩვენა, რაღაცნაირად. თუმცა გარეგნულად გაცილებით ჯანმრთელად და ნორჩად გამოიყურებოდა, ვიდრე შემოდგომაზე შვებულებით შინ ყოფნისას. ახლა მის ხასიათს აღარც სიმხნევე, აღარც სიხალისე და აღარც სილაღე არ ეტყობოდა. გაყუჩებული, დისტანციური, თითქმის, უკარება გამხდარიყო“.[39] ბარონესას ამ ცვლილების მიზეზი აინტერესებდა. ერთი ფიქრი სდევდა თან და მონოტონური ქრონიკულობით აწვალებდა, მაგრამ უწინდებურად აღარ ჩაეძია შვილს.

მშობლის გონებამ თუ ბოლომდე და სრულყოფილად ვერ შეიცნო, დედის გული უტყუარად მიუხვდა საფიქრალის სიმძიმეს: „მგონი, მან ზედმეტად ბევრჯერ იხილა სიკვდილი“.[39] ბარონესა ჯგუფურ ფოტოს ჩაჰყურებდა. ყველას ამბავი იკითხა, პასუხად კი „სიკვდილის“ სინონიმების კასკადი მიიღო: „გმირულად დაეცა“, „გაღმა გავიდა“, „დაიღუპა“, „გარდაიცვალა“, „სული დალია“, „ჩამოვარდა“, „დაგვტოვა“, „წავიდა“...

ბოლო სამი წლის განმავლობაში მანფრედს სათითაოდ შემოეცალა ესკადრილიის თანშეზრდილი თანამებრძოლები. თითქოს, ბედისწერა განკარგავდა: 25 წელს არ უნდა გადაებიჯებინა არცერთს. თუმცა, იყო გამონაკლისიც – უფროსმა ლეიტენანტმა გეორგ ზოიმერმა 27 წლამდე იცოცხლა.

წითელი ბარონიდა შემორჩა ზეცას.[13] აღარც მისი მასწავლებლები, აღარც სათაყვანო კოლეგები არ დაუტოვა განგებამ. ომის კვამლმა შთანთქა სუყველა და კენტად დარჩენილს თვალი აუწვა. მეფე კიროსის უკვდავთა

BRAMS 2021 Nov
Volume 2, Issue 5
ISSN 2667-9299 (print)
ISSN 2960-9348 (online)

ასეულივით, ერთ დაღუპულს მყისვე მეორე ანაცვლებდა ესკადრილიაში, სათვალავში რომ არ დაკლებოდა. უცხოსთვის სტატისტიკა, მისთვის ძვირფას ადამიანებს წარმოადგენდა. რიხტჰოფენი თბილი და მოსიყვარეულე გულის პატრონი იყო. სხვის სიცოცხლეს უფრთხილდებოდა. თუნდაც მომხდური მტრის შეცოდება და დანდობა შეეძლო.

ძველ კავალერისტს საკუთარი ცხენებიც კი ზედმიწევნით დეტალურად ახსოვდა:

- მამის ნაჩუქარი, ჩამკვრივებული ფაშატი სანტუცა მეტრანახევარზე ხალისით ხტებოდა და უფრო დიდ სიმაღლეებსაც შესწვდებოდა, ფეხი რომ არ გადაბრუნებოდა...
- ჭენების მოყვარული ფელიქსი წინდაუხედავმა პატრონმა გადაახტუნა მდინარეში და მერე ორივემ სხვადასხვა ნაპირზე ამოყო თავი...
- წმინდა სისხლის ბლუმე უშეცდომოდ ასრულებდა ყოველ ილეთს და მრავალი წარმატება მოუტანა მხედარს...
- ტანმცირე ბიფი ჯირითისთვის გაეჩინა დოღის ღმერთს და თავის ნამდვილ ასაკზე ორჯერ ახალგაზრდად იოლად გაასაღა გადამყიდველმა.

ნამდვილი ლითონის ძმადნაფიცებივით ჰყავდა თითოეული თვითმფრინავი. მათ დაზიანებას ძალიან განიცდიდა ხოლმე. თავის წითლადმოხატულ უკანასკნელ „ფოკერზე“ ბოლომდე იზრუნა და მიწაზე უხიფათოდ დასვა, მაგრამ ავსტრალიელმა ჯარისკაცებმა დაშალეს და სუვენირებად დაიტაცეს...

ლეგენდა „წითელ ბარონზე“ სახალისო საკითხავია, რეალურ კაპიტან ფონ რიხტჰოფენამდე კი გართობის ბილიკები ვერ მიგვიყვანს.

BRAMS 2021 Nov
Volume 2, Issue 5
ISSN 2667-9299 (print)
ISSN 2960-9348 (online)

...ერთხელ ლამპა გააკეთა მის მიერ ჩამოგდებული თვითმფრინავის ძრავისგან და სანგრის ჭერზე დაკიდა. ცილინდრებში ჩამაგრებული პატარა ნათურებიდან გამომავალი სინათლის სხივები გროტესკულად ირეკლებოდა მიწურის კედლებზე. მსგავსი მიზნით ედო ზემო და ქვემო ეგვიპტის ფარაონს ადამიანის თავის ქალა სამეფო ლხინის სუფრაზე...

უძილო ღამეებში მანფრედზე ზებუნებრივად მოქმედებდა უჩვეულო სანათის ლიცლიცი. მისი ყურებისას გუგები უფართოვდებოდა და დაბინდული მზერა აზრით ეცვლებოდა. „როცა ასე ვწევარ, საფიქრალი ბლომად მიგროვდება. ყოველ აზრს კი ვიწერ, მაგრამ წარმოდგენა არ მაქვს, ჩემი უახლოესი ნათესავების გარდა, სხვაც თუ წაიკითხავს ამას ოდესმე. „წითელი გამანადგურებლის“[40] გაგრძელებაზე ვფიქრობ და ნამდვილად მაქვს საამისო მიზეზი. ბრძოლა, რომელიც ახლა ფრონტის მთელ ხაზზეა გაჩაღებული, უკიდურესად სერიოზული გახდა; აღარაფერი დარჩა იმ „ნორჩი, მხიარული ომიდან“, როგორც ჩვენს მოქმედებებს უწოდებდნენ დასაწყისში. ახლა ყველაზე სასოწარკვეთილ სიტუაციას უნდა გავუმკლავდეთ, რომ მტერი ჩვენს მიწა-წყალზე არ შემოიჭრას. ამიტომაც არ მსიამოვნებს, რომ საზოგადოებას სულ სხვა რიხტჰოფენი წარუდგინეს და არა ნამდვილი. როცა კი ჩემს წიგნს ვკითხულობ, მის ზედმეტად თვითდაჯერებულ ტონზე მეღიმება. უკვე აღარ მაქვს მსგავსი სილაღე. განა მეშინია, თუმცა სიკვდილი შესაძლოა ფეხდაფეხ დამდევს და ამაზე ხშირადაც მიფიქრია. უფროსობამ მირჩია, შევწყვიტო ფრენა, რომ მავნე გავლენა არ იქონიოს ჩემზე; მაგრამ საკუთარი თავი შემზიზღდება თუ ახლა, როცა ცნობილი გავხდი და უხვადაც დამაჯილდოვეს, დამსახურებული პენსიონერივით ცხოვრებას დავთანხმდები და ჩემს ძვირფას სიცოცხლეს ერის საკეთილდღეოდ შემო-

BRAMS 2021 Nov
Volume 2, Issue 5
ISSN 2667-9299 (print)
ISSN 2960-9348 (online)

ვინახავ მაშინ, როცა სანგარში მყოფი თითოეული ყმაწვილი საკუთარ მოვალეობას ჩემზე არანაკლებ ღირსეულად ასრულებს და სიცოცხლეს რისკავს. ყოველი საჰაერო ბრძოლის შემდეგ საშინლად ვარ. ეს, ალბათ, ჩემი თავში დაჭრის თანმდევი გვერდითი მოვლენაა. როდესაც კვლავ მიწაზე ვდგამ ფეხს, საკუთარ ბარაკში განვმარტოვდები ხოლმე და არც ვინმეს დანახვა, არც რაიმეს გაგონება არ მსურს. ომზე რეალისტურად ვფიქრობ და არა „ვაშათი და ყიჟინით“, როგორც შინ დარჩენილ ადამიანებს წარმოუდგენიათ; ომი ხომ გაცილებით სერიოზული და სასტიკია“.[37]

პირველი მსოფლიოს ქარცეცხლით გამოწვეულ „სანგრის ანარეკლებში“, ვაითუ, ახალი ფრანც კაფკა დაკარგა მდიდარი ლიტერატურით განებივრებულმა გერმანიამ. მანფრედი ამბობდა, ომის დამთავრების შემდეგ სამწერლო კარიერას სერიოზულად უნდა მოვკიდო ხელიო. მის ნააზრევს საუკუნის შემდეგაც ინტერესით კითხულობენ და გული წყდებათ, ჩვენთვის მეტის თქმა რომ არ დასცალდა. კიდევ იმაზეც, ეჭვი რომ ეპარებოდა მისი სტრიქონებისადმი ფართო მკითხველის მხრიდან ინტერესის არსებობაში. წითელი ბარონის პიროვნებისადმი ყურადღებას არათუ მის სამშობლოში, ყოფილი ანტანტის ქვეყნებსა და კიდევ უფრო შორეულ საზოგადოებებში იჩენენ მესამე ათასწლეულის დამდეგს.

5. ლეგენდის მარადიულობა

1918 წლის 21 აპრილს, კვირა დილის[41] 11-ის ნახევარზე კაპიტანი რიხტჰოფენი მდინარე სომის ხეობაში მიფრინავდა და ბრიტანეთის სამეფო საჰაერო ძალების 209-ე ესკადრილიის დამწყებ პილოტს, ლეიტენანტ უილფრიდ მეის მისდევდა სროლა-სროლით. ეს შეამჩნია მეის

BRAMS 2021 Nov
Volume 2, Issue 5
ISSN 2667-9299 (print)
ISSN 2960-9348 (online)

სკოლის მეგობარმა და იმჟამად მეთაურმა, კანადელმა კაპიტანმა არტურ როი ბრაუნმა. მისი ხანმოკლე შეტევა მანფრედმა მოიგერია და პირვანდელ სამიზნეს დაუბრუნდა.

12 ახალდაწყებული იქნებოდა, როდესაც ინგლისური შაშხანიდან გასროლილი უნიტარული ვაზნის – .303 ბრიტანულის საბედისწერო ერთი ტყვია მოხვდა. მძიმედ დაჭრილმა პილოტმა თავისი წითელი „ფოკერის“ ნაჩქარევად, თუმცა სრული კონტროლით დასმა შეძლო ავსტრალიის სამხედრო ძალების მიერ კონტროლირებად ტერიტორიაზე. როდესაც მტრის ჯარისკაცებმა მასთან მიირბინეს, მოწმეთა ჩვენებით, რიხტჰოფენმა რამდენიმე წუთი კიდევ იცოცხლა. მის მიერ წარმოთქმული ბოლო რამდენიმე სიტყვიდან მხოლოდ ერთი – kaputt[42] გაარჩიეს, როგორც სერჟანტი ტედ სმაუტი იხსენებდა მოგვიანებით. პირველი მსოფლიო ომი 1918 წლის 11 ნოემბერს, იმ ტრაგიკული დღიდან, დაახლოებით, ნახევარ წელიწადში დამთავრდა.

ლეგენდარული პილოტის გარდაცვალებასთან დაკავშირებით ერთი მნიშვნელოვანი დეტალი ვერ ზუსტდება. მიუხედავად იმისა, რომ თავის დროზე კაპიტან ბრაუნს ერგო სახელგანთქმული გერმანელი მტრის ჩამოგდების პატივი, ბოლომდე გაურკვეველი დარჩა, საბედისწერო ტყვია მანფრედს ჰაერიდან მოხვდა თუ ხმელეთიდან. ბრაუნი მას ესროდა უკნიდან, ზემოდან და მარცხნიდან, რიხტჰოფენს კი ტყვია მარჯვნიდან მოხვდა.[43] ამას გარდა, ბრაუნის ბოლო გასროლიდან კიდევ ორი წუთი იფრინა ბარონმა, რასაც ვერ შეძლებდა, უკვე რომ ყოფილიყო ისე სერიოზულად დაჭრილი. მკვლევრების ვარაუდით, ავსტრალიური სახმელეთო ძალების მიერ გახსნილ საარტილერიო ცეცხლში დაიჭრა რიხტჰოფენი, რომელსაც დაბალ სიმაღლეზე მიჰყავდა წითელი ტრიპლანი.[44] ყველაზე

BRAMS 2021 Nov
Volume 2, Issue 5
ISSN 2667-9299 (print)
ISSN 2960-9348 (online)

რეალისტური უნდა იყოს სერჟანტ სედრიკ პოპკინის[45] მიერ მარჯვნიდან გახსნილი ცეცხლის ვერსია, რადგან გასროლის მანძილიცა და კუთხეც ადასტურებს ასეთი ვარაუდის სისწორეს.

წითელი ბარონის დასაფლავებას ორგანიზება გაუწია მაიორმა ბლეიკმა. ავსტრალიის მე-3 ესკადრილიის ჯარისკაცების მონაწილეობით მოეწყო დაკრძალვის ცერემონია ქრისტიანული წესის აგებით და სრული სამხედრო პატივით, რაც ტრადიციული სალუტით დასრულდა.[46] მოკავშირეთა ახლომახლო მდებარე ესკადრილიებმა სამგლოვიარო გვირგვინები გამოგზავნეს. ერთ-ერთ მათგანზე ეწერა: „ჩვენს გალანტურსა და ღირსეულ მეტოქეს“.[47]

მანფრედ ფონ რიხტჰოფენი ქალაქ ამიენის მახლობლად დაასაფლავეს 22 აპრილს, ხოლო 1925 წელს ბოლკო ფონ რიხტჰოფენმა უფროსი ძმა გერმანიაში გადაასვენა. ოჯახს საგვარეულო სასაფლაოზე, მამისა და ლოთარის გვერდით ჰქონდა განზრახული მისი დაკრძალვა. თუმცა, გერმანიის მთავრობის თხოვნით, ეროვნული გმირის სამუდამო განსასვენებლად ბერლინში მდებარე ინვალიდენფრიდჰოფი[48] შეირჩა, მრავალი ეროვნული სამხედრო გმირის გვერდით. საბოლოოდ, 1975 წელს ქალაქ ვისბადენის სამხრეთ სასაფლაოზე (ზუდფრიდჰოფი) გადაასვენეს მისი და-ძმის – ბოლკოსა და ილზეს გვერდით.[49]

საუკუნეზე მეტი გავიდა მანფრედ ფონ რიხტჰოფენის გარდაცვალებიდან. სამყარომ პირველზე სისხლისმღვრელი, გაცილებით მასშტაბური მეორე მსოფლიო ომი და მრავალი სამხედრო კონფლიქტი გამოიარა. მუდმივად იგრძნობა ახალ-ახალი ინტერვენციის საფრთხე დედამიწის ხან ერთ, ხან მეორე კუთხეში. თანამედროვე რეალობაში დრონებით წერტილოვანი დამიზნების ტექნიკურმა საშუალებებმა, დისტანციური ბრძოლისა თუ ბიოლოგიური ომის ვარიანტებმა რადიკალური სიახლეები დანერგა

BRAMS 2021 Nov
Volume 2, Issue 5
ISSN 2667-9299 (print)
ISSN 2960-9348 (online)

და გაამრავალფეროვნა ბოროტების არჩევანი. ამ ყველაფრის ფონზე, საჰაერო ბრძოლების პიონერის, ლეგენდარული წითელი ბარონის გახსენება, რომელმაც ღირსეული მტრობაც იცოდა, მოწინააღმდეგის დანდობაც და რკინის ნერვებით, უემოციოდ სამხედრო მისიის შესრულება, უმთავრეს საკითხზე დაგვაფიქრებს: ვიღაცებს რომ ომი არ დაეწყოთ მსოფლიოს ხელახლა გადასანაწილებლად, მანფრედის მსგავსი ნიჭიერი ახალგაზრდების შემართება და ღირსება რამდენად წასწევდა წინ სამყაროს. ასეთები ხომ ფრონტის ორივე მხარეს იდგნენ – ტყვესთან ქეიფი, ნადირობა და ჩოგბურთის თამაში ერჩიათ ერთმანეთის დახოცვას,[35] მაგრამ სადღაც მიუწვდომლად მაღლა წყდებოდა მათი ბედი მათდა დაუკითხავად.

ლიტერატურა ▫ References

1. *Manfred, baron von Richthofen: German aviator* (28 April 2021). Encyclopedia Britannica, The Editors of Encyclopaedia [britannica.com].
2. კალანდაძე ანა (1982). ფეხი დამადგით (ლექსი). Film Archive of Georgia, Uploaded on 15 Dec 2016 [youtube.com/watch?v=VzZnsciiD_Q].
3. Franks, Norman, Hal Giblin, Nigel McCrery (2007). *Under the Guns of the Red Baron: The Complete Record of Von Richthofen's Victories & Victims Fully Illustrated*, ISBN-13: 978-1904943976
4. *Red Baron* (21 August 2018). A&E Television Networks [history.com].
5. პრინცი ფრიდრიხ კარლ ჰესენ-კასელ-რუმპენჰაიმი (1868-1940) – პრუსიის მეფე ფრიდრიხ ვილჰელმ III-ის შვილთაშვილი დედის, მარია ანა პრუსიელის მხრიდან, გერმანიის იმპერატორ ვილჰელმ II-ის სიძე, მარგარიტა პრუსიელზე ქორწინების გზით.
6. სილეზია, შლეზია (ლათ., ინგლ., ესპ. Silesia, გერმ. Schlesien) – ისტორიული რეგიონი ცენტრალურ ევროპაში. ძირითადად, პოლონეთის ტერიტორიაზე მდებარეობს. მცირე ნაწილი ეკუთვნის გერმანიასა და ჩეხეთს.

ISSN 2667-9299 (print)
ISSN 2960-9348 (online)

7. *Richthofen* (1917). The Red Fighter Pilot, Chapter 2 – The Outbreak of War [wtj.com/archives/richthofen/richthofen_02.htm].
8. Gibbons, Floyd (2016). *The Red Knight of Germany: The Story of Baron von Richthofen, Germany's Great War Bird*, Arcadia Press, p. 12.
9. კელცე (პოლონ. Kielce, გერმ. Kieltze) – ქალაქი პოლონეთში.
10. ბაუზენდორფი (გერმ. Bausendorf) – ბერნკასტელ-ვიტლიხის რაიონის მუნიციპალიტეტი დასავლეთ გერმანიაში. [bausendorf.de].
11. არლონი (ინგლ., ფრანგ. Arlon, გერმ., ლუქს. Arel) – ვალონიის მთავარი ქალაქი და მუნიციპალიტეტი [arlon.be].
12. *Richthofen* (1917). The Red Fighter Pilot, Chapter 3 – Boredome Before Verdun [wtj.com/archives/richthofen/richthofen_03.htm].
13. *Richthofen* (1917). The Red Fighter Pilot, Chapter 4 – In the Air [wtj.com/archives/richthofen/richthofen_04.htm].
14. გეორგ ზოიმერი (Georg Zeumer, 1890-1917) – გერმანელი სამხედრო მფრინავი პირველი მსოფლიო ომის დროს.
15. *August von Mackensen* (2 December 2021). Encyclopedia Britannica, The Editors of Encyclopaedia [britannica.com].
16. გორლიცე (პოლონ. Gorlice) – პატარა ქალაქი პოლონეთში.
17. ბრესტი, ყოფ. ბრესტ-ლიტოვსკი (ინგლ. Brest-Litovsk) – ქალაქი ბელარუსის სამხრეთ-დასავლეთში, პოლონეთის საზღვართან.
18. ოსტენდე (გერმ., ფრანგ., დასავლეთ ფლანდრ. Ostende) – ქალაქი და მუნიციპალიტეტი ბელგიის ფლანდრიულ რეგიონში.
19. *Richthofen* (1917). The Red Fighter Pilot, Chapter 5 – My First Solo-Flight (10th October 1915) [wtj.com/archives/richthofen/richthofen_05.htm].
20. ფოკერი (Fokker) – თვითმფრინავთსამშენებლო კომპანია 1912-1996 წლებში, დააარსა ანტონი ფოკერმა [fokkerservices.com].
21. შვერინი (გერმ. Schwerin) – გერმანული ქალაქი [schwerin.de].
22. ნიუპორი (ფრანგ. Nieuport) – თვითმფრინავი, უშვებდა 1902-1932 წლებში არსებული ფრანგული საავიაციო კომპანია.

ISSN 2667-9299 (print)
ISSN 2960-9348 (online)

23. ოსვალდ ბელკე (Oswald Boelcke, 1891-1916) – გამოჩენილი გერმანელი სამხედრო პილოტი, „გერმანული საბრძოლო ავიაციის მამა“ და „საჰაერო ბრძოლების ტაქტიკის მამა“. 1916 წელს დაწერა საჰაერო ბრძოლების ძირითადი ტაქტიკური მეთოდების კრებული „ბელკეს გამონათქვამები“ (*Dicta Boelcke*).
24. Рихтхофен М. фон (2004). *Красный истребитель*, Пер. с нем. И. И. Сиснева, Москва: ЗАО Центрполиграф.
25. ქართული სამხედრო ენციკლოპედიური ლექსიკონი (2017). ავტორთა კოლექტივი, აკადემიკოსის, გენერალ-მაიორ ელგუჯა მეძმარიაშვილის რედაქციით, თბილისი
26. პურ-ლე-მერიტის ორდენი (ფრანგ. Ordre Pour le Mérite ორდენი „დამსახურებებისთვის“) – პრუსიის უმაღლესი სამხედრო ჯილდო. მაქს იმელმანის პატივსაცემად, „ლურჯ მაქსს“ (გერმ. Blauer Max) უწოდებდნენ.
27. მაქს იმელმანი (Max Immelman, 1890-1916) – პირველი გერმანელი სამხედრო პილოტი, რომელსაც ასის ტიტული მიენიჭა; ოსვალდ ბელკესთან ერთად, პირველმა დაიმსახურა პურ-ლე-მერიტის ორდენი პირველი მსოფლიო ომის დროს. გამოიგონა იმელმანის მარყუჟი.
28. *Richthofen* (1917). The Red Fighter Pilot, Chapter 9 – I Get the Ordre Pour le Merite [wtj.com/archives/richthofen/richthofen_09.htm].
29. *Полная энциклопедия мировой авиации: Самолёты и вертолёты XX столетия* (1997). Под ред. Дэвида Дональда, Самара: Корпорация «Федоров».
30. პეტი-რუჟი (ფრანგ. Le Petit Rouge „პატარა წითელი“).
31. Vickers Airplanes and Aircrafts (8 June 2017) [ranker.com/list/vickers-aircraft-and-jets-and-planes/reference].
32. Manfred von Richthofen, *Der Rote Kampfflieger* [military-history.fandom.com/wiki/Manfred_von_Richthofen#Flying_Circus].
33. კაპიტანი, მაიორი, ვიცე-პოლკოვნიკი.
34. Richthofen, Manfred von (2018), *The Red Fighter Pilot*, online edition [wtj.com/archives/richthofen].
35. Friendly Enemies (14 December 1925). *Time* magazine [content.time.com/time/subscriber/article/0,33009,786557-1,00.html].
36. Rittmeister Manfred Freiherr von Richthofen (1917). *Der rote Kampfflieger*, Berlin-Wien: Verlag Ullstein & Co. [vsip.info/der-

ISSN 2667-9299 (print)
ISSN 2960-9348 (online)

rote-kampfflieger-manfred-freiherr-von-richthofen-1917-pdf-free.html].
37. Richthfoen, Manfred von (1933). *Reflections in a Dugout*. In: Der Rote Kampfflieger, translated by Frank McGuire, *The Many Deaths of the Red Baron: The Richthofen Controversy 1918-2000*, Bunker to Bunker Publishing, 2001 [pbs.org/wgbh/nova/redbaron/mind.html].
38. გელოვანი მირზა (1943). ნუ მწერ (ლექსი) [nplg.gov.ge].
39. Richthofen, Baroness Kunigunde von (1937). Mein Kriegstagebuch, translated into English by Suzanne Hayes Fischer, *Mother of Eagles: The War Diary of Baroness von Richthofen* (2001), Schiffer Military History.
40. რიხტჰოფენი გულისხმობს თავის ავტობიოგრაფიულ წიგნს.
41. Simms, William Philip (21 April 1918). *Germany's 'Red Baron' died*, United Press International Archives [upi.com].
42. Kaputt (გერმ.) – მორჩა, დამთავრდა, გათავდა.
43. *Who Killed the Red Baron?* (7 October 2003). Produced and Directed by Peter Nicholson, Public Broadcasting Service, NOVA [pbs.org].
44. Kilduff, Peter (1969). *The Red Baron*, New York, NY: Doubleday.
45. *Unsolved History: Death of the Red Baron* (2002). Discovery Channel, television documentary.
46. *Incidents in Connection with the Funeral of Captain Baron von Richthofen* (1918). Australian Screen, supposedly shot by Hubert Wilkins [aso.gov.au].
47. Robbie, Kevin (22 April 2016). A Gallant and Worthy Foe: The Death of the "Red Baron". *Thursday Review*.
48. ინვალიდენფრიდჰოფი (გერმ. Invalidenfriedhof) – პრუსიული არმიის veტერანთა სამუდამო განსასვენებელი, ბერლინის ერთ-ერთი უძველესი სასაფლაო, რომელიც 1748 წელს გაიხსნა.
49. Franks, Norman, and Alan Bennett (2007). *The Red Baron's Last Flight: A Mystery Investigated*, London: Grub Street, p. 9.

ISSN 2667-9299 (print)
ISSN 2960-9348 (online)